

4. Пименова, М. В. Русская сказка: учебное пособие. – Киев: Издательский дом Д. Бурого, 2012. – 68 с. (Серия «Славянский мир». Вып. 8).
5. Feist, S. Vergleichendes Woerterbuch der gotischen Sprache. Mit Einschluss des Krimgotischen und sonstiger zerstreuter Ueberreste des Gotischen, 3. neubearb. U. verm. Aufl. – Leiden: E. J. Brill, 1939.

УДК 164:801

*Кохан Я.О.
(Київ, Україна)*

ВИРАЖАЛЬНІ МОЖЛИВОСТІ ФОРМАЛЬНИХ МОВ (ЧАСТИНА II)

Стаття розширює перелік особливостей природних мов, які добре піддаються формалізації.

Ключові слова: *математична лінгвістика, природні мови, предикатні мови, функційні мови, формалізація.*

Статья расширяет перечень особенностей естественных языков, хорошо поддающихся формализации.

Ключевые слова: *математическая лингвистика, естественные языки, предикатные языки, функциональные языки, формализация.*

The paper extends a list of the properties of natural languages that can be easily formalized.

Keywords: *mathematical linguistics, natural languages, predicate languages, function languages, formalization.*

Ми продовжуємо виклад, розпочатий у першій частині даної статті [1], зберігаючи наскрізну нумерацію пунктів та формул. Наступні пункти належать розділу «Загальні принципи формалізації». Відзначимо тільки маленький одрук у кінці першої частини: в останньому прикладі функція y^{-} «упіймати» має бути вектором, оскільки позначається дієсловом.

5. Спряжені функції. Існують функції, що мають спільне смислове ядро, але різняться за кількістю й сортами аргументних місць. Приміром, у реченні «Розквітли на осонні квіти» «квіти» (\mathbf{k}^1) – це значення функції, «осоння» (\mathbf{o}^1) – її аргумент, а сама функція позначена словосполученням «розквітли на», де «розквітли [розквітати]» – це (смислове) ядро функції, а прийменник «на» вказує на сорт аргумента функції, тому ми назвемо його *визначником* (даної) функції; існують інші функції з цим самим ядром, адже квітнути можна не тільки на чомусь, але й у чомусь, біля чогось і т. д.; також можна просто квітнути (властивість). Стандартно позначатимемо функцію з визначниками, символізуючи і ядро, і визначники, та розділяючи їх усі крапками; зокрема, функція з ядром f і визначниками s, t запишеться

Відтак, речення про квіти можна символізувати формулою

$$p^{+} .na (o^{1}) \approx k^{o1},$$

де 'р' – «розквітати» (проблему відзначення доконаного виду ми залишаємо за рамками даної статті). Якщо функція містить кілька визначників, відповідні прийменники розміщуватимуться між словами і словосполученнями, що позначають аргументи даної функції; такий порядок цілком можна символізувати буквально, оскільки знаки аргументів ми записуємо в дужках, а позначення функції – поза дужками. Приміром, речення «Ми попливемо з Києва до Канева» можна символізувати формулою

$$k \approx: p^{+} .z (k) \text{ до } (kb), \quad (7)$$

де 'к' – «ми» (див. наст. розділ «Прагматичні аспекти природних мов»), 'п' – «попливти», 'к' – «Київ», 'кв' – «Канів»; крапка в записі (7) лише одна (розділяє ядро і перший визначник функції), оскільки визначники розділені дужками, і цього досить. Якщо ж додати ще один аргумент перед вже вжитими, напр.: «Ми попливемо теплоходом з Києва до Канева», то не знадобиться і перша крапка (тут 'т' – «теплохід»):

$$k \approx: p^{+} (t^{1}) z (k) \text{ до } (kb),$$

Таким чином, функційний синтаксис дозволяє відступати від стандартних для логіки способів запису. Нині прийнято вирази функцій та значень функцій в загальному випадку записувати у префіксальній манері: якщо функція має аргументи, то її знак пишеться як ніби префікс перед послідовністю позначень аргументів – що зафіксовано у формулі (8). Від префіксального способу запису відступають у випадку двомісних функцій, знаки яких прийнято записувати у вигляді інфіксів, тобто, між знаками аргументів; саме так ми записуємо арифметичні операції. І вже зовсім рідко, у випадках одномісних функцій, функційний вираз записується у вигляді постфікса, тобто, після аргумента, так що значення функції $f(x)$ при аргументі a записується у вигляді ' af ' або ' a^f '. Введені в даному пункті записи для функцій з визначниками, виходять за рамки тільки-но описаних традицій; ці записи, напр., формула (7), найбільше схожі на конфікси, але, взагалі кажучи, складніші.

Спільне ядро може бути одразу в багатьох функцій. Покажемо прикладом може слугити слово «їхати», котре позначає ядро більш ніж сотні спряжених функцій; наведемо частину їхнього списку: «їхати» [стан], «їхати кудись» [географічно], «їхати кудись» [подієво: у справах, на війну etc.], «їхати звідкись» (так само дві функції, що різняться сортом аргумента), «їхати мимо когось/чогось», «їхати вздовж когось/чогось», «їхати чимось/на чомось/на комусь», «їхати по комусь/чомусь», «їхати над кимось/чимось», «їхати понад кимось/чимось» [понад річкою, селом в долині etc.], «їхати під кимось/чимось», «їхати попід кимось/чимось»; поєднуючи аргументи сортів «колись», «звідкись», «кудись», «чимось», «через щось» тощо, можна отримувати нові спряжені функції з ядром «їхати», напр., «їхати чимось кудись», «їхати колись чимось звідкись кудись навіщось» і т. д.

Цікаво, що перестановка аргументів в таких багатосортних функціях зберігає їхню ідентичність (не дає нових функцій): приміром, «іхати кудись звідкись» і «іхати звідкись кудись» – це одне й те саме.

З логічної точки зору спряжені функції не просто подібні, але пов'язані між собою. А саме, серед них є одна, котра має всі валентності, наявні в інших спряжених з нею функціях; в деякому сенсі ця виділена функція є основною, оскільки всі інші спряжені з нею можуть бути означені через неї за допомогою фіксації, ототожнення і квантифікації валентностей.

Особливим видом визначника при смисловому ядрі функції можна вважати частку «ся», принаймні, у тих випадках, коли вона означає «сам» (власна дія), а не зворотнє «себе»: «битися», «сміятися», «лащитися» і т. п. Такий визначник не вказуватиме на жоден аргумент, а навпаки, сигналізуватиме про відсутність аргументів у функції; оскільки ж частка «ся» буває за смислом і зворотною («вдаритися», «ховатися» тощо), а в такому разі вказує на значення функції, а не якийсь із її аргументів (хоча, можливо, вказує на відсутність аргументів у смислового ядра функції самого по собі), ми лишаємо за трактуванням «ся» як визначника гіпотетичний статус.

6. Інфінітив. Предикати у функційних мовах. Інфінітив як початкова і невизначена форма дієслова позначає дію, виражену дієсловом, як таку; у предикатних мовах, відтак, інфінітиву відповідають предикатні вирази як такі (вони ж *пропозиційні форми*); у функційних же мовах, де одночасно є і предикати, і функції загального виду, статус інфінітива потребує окремого встановлення.

Досі ми не обговорювали, який вигляд мають функційні вирази самі по собі; тепер ми це опишемо. Для запису функційного виразу в загальному випадку недостатньо позначення самої функції, оскільки, по-перше, функція може мати аргументи, а отже, *аргументні місця* або *валентності*, а, по-друге, оскільки можна утворювати нові функції із вже заданих змінами у валентностях останніх (а саме, підстановками, фіксацією, ототожненням і квантифікацією). Це означає, що точний запис функційного виразу має містити позначення його аргументних місць. Останні ж зображаються т. зв. *зв'язаними змінними*, для запису яких (оскільки надалі це будуть винятково *індивідні* або ж *предметні* змінні) ми вживатимемо малі латинські букви кінця алфавіту з індексами або без: $x, y, z, x_0, y_0, z_0, \dots, x_p, y_p, z_p, \dots$. Стандартні записи для предметних функцій за таких домовленостей наступні:

$$f(x_1, \dots, x_n) \quad (8)$$

для n -місних функцій при $n > 0$ і

$$f \quad (9)$$

для 0-місних функцій.

Предикати з точки зору логіки функцій являють собою *представлення функціями* (значень цих функцій); таке трактування безпосередньо впливає з того, що всякий предикатний вираз ' $F(t_0, t_1, \dots, t_n)$ ' перекладається у функційних мовах виразом ' $t_0 \approx f(t_1, \dots, t_n)$ ', в якому якраз ідеться про представлення індивіда t_0 функцією f . Коли висловлюватись неформально, предикат відрізняється від предметної функції (тобто, функції загального

виду) тим, що має один додатковий аргумент – значення відповідної предметної функції. Строго це формулюється так: кожній функції виду (8) відповідає єдиний предикат виду

$$x_0 \approx f(x_1, \dots, x_n), \quad (10)$$

а кожній функції виду (9) відповідає єдиний предикат виду

$$x \approx f. \quad (11)$$

Більше того, всякий предикат має форму (10) або (11), тобто є представленням деякою функцією f деякого предмета x_0 або x .

Розгляд прикладів переконує, що у функційних мовах інфінітив має зображатися предикатними виразами так само, як це є у власне предикатних мовах. Останнє впливає з того, що всяке дієслово в інфінітиві можна без зміни смислу доповнити словами «кому(сь)», «чому(сь)», які, нагадаємо, у природних мовах відповідають змінним формальних мов (див. част. I статті, п. 3). Наприклад, рівнозначними є наступні трійки виразів:

сміятися – комусь сміятися – для когось сміятися,
гризти яблуко – кому гризти яблуко – для кого гризти яблуко.

Звідси, враховуючи, що дієслова виражають разом зі своїм змістом часову тривалість, яку ми зображуємо вектором (див. п. 2 част. I статті), маємо, що інфінітив зображатиметься записами

$$x_0 \approx: \vec{f}(x_1, \dots, x_n), \quad (12)$$

$$x \approx: \vec{f} \quad (13)$$

для перехідних і неперехідних дієслів відповідно. Записи (12), (13) так само, як і (10), (11) суть пропозиційні форми, отже, *квазіформули*, але не формули, не речення.

Формалізуємо два наведені вище приклади інфінітиву; якщо ‘ c ’ – це «сміятися», ‘ Γ ’ – «гризти», ‘ $\mathbf{я}$ ’ – «яблуко», то вирази з рівнозначних трійок вище запишуться квазіформулами

$$x \approx: \vec{c},$$

$$x \approx: \vec{\Gamma}(\mathbf{я}^{1*});$$

терм ‘ $\mathbf{я}^{1*}$ ’ в другій квазіформулі зв’язаний (аналог зв’язаної змінної), оскільки йдеться про гризіння не конкретного яблука (тоді терм був би вільним), а гризіння яблука як такого, “гризіння яблука взагалі”.

7. Безособові речення. Проблема формалізації безособових речень має величезне значення: вона особливо гостро виявляє виражальний потенціал тих чи інших формальних мов. Так, коли підходити до питання з позиції предикатних мов, взагалі не очевидно, що безособові речення піддатні до формалізації, а їхня логічна структура лишається цілковито невідомою. Ми ввели функційні мови (в част. I статті, в розділі «Формальні мови»), відштовхуючись саме від предикатних мов, тому не дивно, що всі речення, які ми розглядали досі, були особовими. Однак, аналіз в рамках функційних мов як таких дозволяє легко віднайти логічну структуру безособових речень, а відтак навчитися їх формалізувати.

Визначальною особливістю безособових речень є відсутність в них групи підмета за наявності групи присудка; а оскільки в логіці функцій всяке атомарне речення ми мислимо як формулу представлення із вказаним порядком груп підмета й присудка (формули (5), (6) у част. I статті), то приймаємо, що у всякому атомарному безособовому реченні міститься також і представлення, хай навіть у прихованому вигляді. Проблема формалізації, таким чином, зводиться до встановлення того, як позначити відсутність групи підмета, тобто, результанта шуканої формули. Насправді розв’язання цієї проблеми давно існує в теорії машин Тьюрінга, де відсутність запису в будь-якій клітинці стрічки машини позначається особливою *невласною* або *порожньою буквою*, яку ми, услід за Ебінхаузом [2: 13], позначатимемо зірочкою ‘★’. Неважко узагальнити вживання цього символу до позначення відсутності будь-якого виразу будь-якої заданої предметної мови взагалі – що ми і зробимо. Відтак, найпростіші безособові речення набудуть вигляду наступних двох формул представлення:

$$\star \approx: t \quad (14)$$

$$t \approx: \star, \quad (15)$$

де t – довільна характеристика (отже, група присудка). Наприклад, наведеними формулами можна формалізувати такі речення, як «Світає», «Смеркалося» і под. Характеристика може мати аргументи, напр.: «Пахне бузком»; якщо ‘ $\mathbf{п}$ ’ – «пахнути», ‘ $\mathbf{б}$ ’ – «бузок», наведене речення можна символізувати формулами ‘ $\star \approx: \mathbf{п}(\mathbf{б}^*)$ ’ і ‘ $\mathbf{п}(\mathbf{б}^*) \approx: \star$ ’; аргумент функції тут є зв’язаним квантітером з тих самих причин, що й у прикладі інфінітиву «гризти яблуко» в п. 6.

Залишається лише одна проблема: оскільки і група підмета, і зв’язка «бути» в безособовому реченні (принаймні, в українській мові) одночасно відсутні, в загальному випадку незрозуміло, яку з формул (14), (15) обрати для формалізації того чи іншого безособового речення. В загальному випадку ми залишаємо цю проблему відкритою, тільки зробимо одну вказівку: оскільки звичайний порядок слів в українській мові передбачає передування групи підмета групі присудка, *ceteris paribus* слід обирати для формалізації безособових речень формулу (14); вона відображає основний стилістичний варіант літературного слововживання; однак, немає причин, з яких в окремих випадках не слід було б обрати зворотний порядок слів, тобто, формулу (15) (напр., якщо в тексті попередні особові речення сформульовані саме з таким порядком слів).

Враховуючи зроблене зауваження, порівняємо безособове речення «Дощить» із кількома схожими особовими (символіку не розшифровуємо як очевидну):

$$\text{Іде дощ} \quad - \quad \mathbf{i}^{\circ} \approx: \mathbf{д}^1,$$

$$\text{Накрапає дощ} \quad - \quad \mathbf{н}^{\circ} \approx: \mathbf{д}^1,$$

$$\text{Дощить} \quad - \quad \star \approx: \mathbf{д}^{\circ},$$

$$\text{Дощ дощить} \quad - \quad \mathbf{д}^1 \approx: \mathbf{д}^{\circ},$$

Дощ переіщить – $\mathbf{d}^1 \approx: \mathbf{p}^{\circ}$,
 Ідуть дощі – $\mathbf{i}^{\circ} \approx: \mathbf{d}^{\circ 1}$.

8. Остенсивна вказівка. Близькими за логічною структурою до безособових речень є речення, що відображають остенсивну вказівку. Назване явище виникає тоді, коли нам треба охарактеризувати об'єкт, для якого у нас немає годящої назви, або назву якого слід повідомити людині, котра не знайома як слід з потрібним об'єктом, а тому ще не знає, що він має називатися саме так. В таких випадках ми вказуємо на потрібний об'єкт несеміотичними, не мовними засобами – показуємо на нього пальцем, простягаємо в його бік руку або киваємо головою, показуємо поглядом адресату нашого звернення напрям, куди дивитися, тощо (це і є *остенсивна вказівка*) – і після цього називаємо або характеризуємо його потрібним чином. Приклади: «Це гриби», «Це ворона, он то – сорока, а он – знову ворона». Як видно, атомарне речення з остенсивною вказівкою складається з представлення та характеристики за відсутності результанта (позначаємо це порожньою буквою); загалом це відповідає формулі (14), але з однією відмінністю, яку добре видно в другому з тільки-но наведених прикладів: об'єктів, позначених порожньою буквою, в одному реченні (або, ширше, – в одному контексті) може бути більше одного, а тому їх треба уміти розрізняти та ототожнювати; найзагальніший спосіб розрізнення та ототожнення – індексування функцією вибору; це означає, що у випадку остенсивної вказівки функція вибору індексуватиме об'єкти, позначені порожньою буквою, так що одиничним остенсивним вказівкам відповідатиме формула

$$\star^1 \approx: \mathbf{t}. \quad (16)$$

З одиничних остенсивних вказівок можна будувати більш складні; прикладом може бути наведене вище речення про ворон і сороку; його можна записати формулою

$$\star^1 \approx: \mathbf{v} \wedge \star^2 \approx: \mathbf{c} \wedge \star^3 \approx: \mathbf{v},$$

де 'v' – «ворона», а 'c' – «сорока».

Порівняємо остенсивну вказівку з безособовими реченнями на прикладах:

Це – холод – $\star^1 \approx: \mathbf{x}$,
 Це – холоди – $\star^1 \approx: \mathbf{x}^{\circ 1}$,
 Холодно – $\star \approx: \mathbf{x}$.

9. Речення як результанти: прислівники. Природні мови, послуговуючись багатьма частинами мови, дають логічно ускладнений опис дійсності. Формальні мови з логічної точки зору влаштовані значно простіше й регулярніше. Так, предикатні мови, що будуються на основі всього двох категорій – предмета й предиката – породжують описи в термінах властивостей і відношень між довільними об'єктами, причому властивості виявляються різновидом відношень. Функційні мови, ґрунтуючись на трьох категоріях

– предмета, функції та представлення, – узагальнюють поняття відношення до поняття (функційної) залежності, так що всяка атомарна формула логіки функцій – тобто, формула представлення виду (2) або (3) (див. част. I статті) – описує деяку залежність, зокрема вироджену, як у формулах виду (3). При цьому об’єкти, між якими має або не має місця описувана залежність, можуть належати до будь-якої як вихідної, базової категорії, так і до похідної. Похідними категоріями у функційних мовах є категорії предиката і класу (множини). Зобразити залежність між предметами та класами найпростіше, і досі всі приклади в даній роботі були саме цих типів (напр., клас трапляється в першому прикладі пункту 5). Зображення залежностей між предикатами вимагає теоретико-типової техніки, описаної автором в [3] та у ще не опублікованій праці «Міф про референцію».

Із формально-лінгвістичної точки зору опис залежності між деякими об’єктами означає, що назви цих об’єктів трапляються на місцях результанта й аргументів функції-характеристики тієї формули представлення, якою описується ця залежність.

Як неважко переконатися, окрім назв предметів, класів, функцій та предикатів, на вказаних місцях формул представлення можуть трапитися цілі речення. Наприклад, у реченні «Ця робота виконана добре» (приклад Фреге) ідеться про те, що виконання згаданої роботи має властивість бути добрим (гарним, позитивним); це означає, що ціле явище, описане реченням «Ця робота виконана», має властивість «добре», інакше кажучи: є значенням функції «добрий/а/е/і». Таким чином, на місці результанта тут стоїть ціле речення «Ця робота виконана», а характеристикою є прислівник «добре». Це можна записати формулою

$$(\mathbf{p}^1 \approx: \mathbf{v}^{\circ}) \approx: \mathbf{d},$$

де «ця» – це індекс ‘1’ функції вибору, «робота» – ‘ \mathbf{p} ’, «виконана» – ‘ \mathbf{v} ’, «добре» – ‘ \mathbf{d} ’; теперішній час при функції «виконаний/а/е/і» позначений тому, що факт виконаності, зробленості роботи оцінюється в реченні саме відносно поточного моменту, моменту мовлення.

Кажучи загально, тільки-но описану форму мають всі означальні прислівники, тобто, прислівники, що у реченні пов’язуються з дієсловом і позначають ознаку дії (якісну, кількісну чи спосіб дії), вираженої відповідним дієсловом. При цьому, якщо прислівник складений, то одна з його частин є властивістю другої, так що все речення набуває “матрьошкової” структури, містячи вже не одне, а два вкладені складові речення. Приміром, речення «Музика грала зовсім тихо» можна записати формулою

$$((\mathbf{m}^1 \approx: \mathbf{g}^{\rightarrow}) \approx: \mathbf{t}) \approx: \mathbf{z},$$

де ‘ \mathbf{m} ’ – «музика», ‘ \mathbf{g} ’ – «грала», ‘ \mathbf{z} ’ – «зовсім», ‘ \mathbf{t} ’ – «тихо». Такі “матрьошкові” формули не трапляються в чистій логіці, однак, як ми бачимо, аналіз природних мов вимагає їхнього введення у формальні мови матлінгвістики. Загальний вид таких формул наступний:

$$(\dots((s \approx: t_1) \approx: t_2) \approx: \dots) \approx: t_n, \quad (17)$$

$$t_n \approx: (\dots \approx: (t_2 \approx: (s \approx: t_1)) \dots), \quad (18)$$

$$t_n \approx: (\dots \approx: (t_2 \approx: (t_1 \approx: s)) \dots), \quad (19)$$

де s, t_1, \dots, t_n – терми. Зауважимо, що самі формули (17)–(19) суть атомарні; це означає, що для їх породження слід розширити правила утворення порівняно із звичайними досі в логіці.

Підформули формул (17)–(19) можна назвати *вкладеними*, а самі ці формули – *формулами із вкладеною структурою*; вкладеність таких формул можна кількісно вимірювати: для цього достатньо ввести поняття *рангу* для атомарних формул, який означає як найбільшу в атомі кількість знаків представлення підряд, після яких стоять однакові дужки (тільки праві або тільки ліві).

Наведемо приклад порівняно довгого речення із вкладеною структурою: «8 майже напевне дуже просто ділиться на 4»; воно має ранг 5 і може бути записане формулою

$$(((8 \approx: \text{div } (4)) \approx: \mathbf{n}) \approx: \mathbf{d}) \approx: \mathbf{n}) \approx: \mathbf{m};$$

символіку читач може легко розшифрувати сам; зауважимо, що у реченнях із вкладеною структурою в послідовності прислівників кожен позначає властивість значення (денотата) наступного.

Переконатися в тому, властивість чого зображає той чи інший прислівник, доволі просто: для цього треба перетворити його на прикметник, після чого переформулювати речення, характеристикою якого є даний прислівник, на словосполучення-назву. Цей спосіб годиться для всіх вторинних прислівників. Зокрема, в останньому реченні отримаємо:

8 ділиться на 4 просто	–	Ділення 8-и на 4 є простим
8 ділиться на 4 дуже просто	–	Простота ділення 8-и на 4 надзвичайна
Напевне 8 ділиться на 4 дуже просто	–	Надзвичайність простоти ділення 8-и на 4 [цілком] певна

І лише останній у вкладеній структурі прислівник «майже» безпосередньо не перетворюється на прикметник, оскільки є первинним; однак і для нього можливе еквівалентне переформулювання, наприклад, на фразу «майже цілковитий».

В наведених прикладах прислівники позначали властивості; однак, вони можуть позначати і n -місні відношення при $n > 1$. Наприклад: «Директор прийшов на роботу раніше за бухгалтера», що можна символізувати формулою

$$(\mathbf{d}^1 \approx: \mathbf{пр.на} (\mathbf{p}^1)) \approx: \mathbf{p} (\mathbf{b}^1 \approx: \star^1).$$

Тут відношення «раніше за» пов'язує, як це і має бути за його смыслом, два однорідні об'єкти; оскільки перший із них виражається реченням «Директор прийшов на роботу», то другий теж має виражатися реченням, а саме, реченням «Бухгалтер прийшов на роботу»; в дійсності, з усього цього речення нам даний тільки результат «бухгалтер»; це означає, що тут ми стикаємося з прикладом *лакунного речення*, тобто, не до кінця сформульованого, такого, що містить пропуски, котрі слухач або читач має заповнювати при сприйнятті речення самостійно. Пропуски або *лакуни* в таких реченнях ми маємо позначати порожньою буквою; при цьому кожна така лакуна може бути відновлена слухачем/

читачем тільки в тому разі, якщо потрібна реконструкція вже раніше явно вживалася в цьому реченні або в попередніх. Оскільки ж лакуни у реченні та тексті, в який це речення входить, може бути більше однієї, всі лакуни мають індексуватися функцією вибору. У прикладі вище індекс функції вибору '1' ідентифікує відповідну лакуну з характеристикою «прийшов на роботу» попереднього атома.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кохан Я. О. Виразальні можливості формальних мов (Частина I) // Мова і культура. Вип. 15, Т. II (156). – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2012. – С. 165–172.
2. Эббинхауз Г.-Д., Якобз К., Ман Ф.-К., Хермес Г. Машины Тьюринга и рекурсивные функции. Пер. с нем. – М.: Мир, 1972. – 264 с.
3. Кохан Я. Непомічена металогічна дисципліна // Філософські діалоги. Вип. 1, 2009. – С. 325–340.

УДК 808.5(38)

*Грицасенко Л. М., Зятковська Л. В.
(Київ, Україна)*

КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ГЕНЕЗИСУ РИТОРИЧНОГО СЛОВА У СТАРОДАВНІЙ ГРЕЦІЇ

Стаття присвячена розгляду генези мистецького, риторичного слова у Стародавній Греції. Культурологічний аспект красномовства досліджується в жанрових різновидах: релігійному, академічному, побутовому, судовому, політичному.

Ключові слова: *красномовство релігійне, академічне, побутове, судове, політичне, мистецтво слова, мистецтво мовлення, риторика.*

Статья посвящена рассмотрению генезиса художественного, риторического слова в Древней Греции. Культурологический аспект красноречия исследуется в жанровых разновидностях: религиозной, академической, бытовой, судебной, политической.

Ключевые слова: *красноречие религиозное, академическое, бытовое, судебное, политическое, искусство слова, искусство речи, риторика.*

The article deals with the genesis of artistic, rhetorical speech in ancient Greece. Culturological aspect of rhetoric examined in genre forms: religious, academic, residential, legal, political.

Key words: *religious rhetoric, academic, residential, legal, political, word art, speech art, rhetoric.*

У третьому тисячолітті, незважаючи на сучасні інтеграційні процеси, тотальну комп'ютеризацію, поширення мереж Інтернету, мобільного зв'язку незмінною складовою будь-якої діяльності залишається комунікативна компетентність. Актуальність

© Грицасенко Л. М., Зятковська Л. В., 2013